

Jacques Roubaud

Francesco Petrarca rövid életrajza, majd a *Rerum Vulgarium Fragmenta* szám-elvű elrendezése*

I.

1. Francesco Petrarca 1304. július 20-án hajnalban született Arezzóban, a Vico dell'Orto egyik házában.

2. Apja, Ser Piero Petracco jegyző volt; nagyapja, Parenzo jegyző volt; dédapja, Garzo jegyző volt. Anyját Eletta Canigianinak hívták.

3. Ser Petraccót, akárcsak Dantét, akit ismert, száműzték Firenzéből. Javai elkobzásra kerültek.

4. 1310-ben, valószínűleg Pisában, esetleg Carpentrasban a kis Francesco látta Dantét.

5. 1312-ben Ser Petracco Avignonban rendezkedett be, V. Kelemen pápa államában.

6. Francesco Petrarca Carpentrasban tanult meg olvasni; tanítója Convenole da Prato volt, egy jámbor lelkű öregember, kitűnő grammatikus, szintén száműzött.

7. Carpentrasban mindenki provanszálul beszélt.

8. Petrarca a latint Convenolétól tanulta meg; kedvenc szerzője Cicero volt. Eleinte csupán a szavak hangzása bűvölte el, jelentésüket még nem érthette. A latint könyvekből tanulta meg; a könyvek iránti szenvedély végigkísérte egész életét.

9. Egy napon apja, valamint nagybátyja, Guido Sette, egyik tanuló társa és barátja kirándulást tettek a vauclose-i forráshoz. És Petrarca kijelentette: „Ez az a hely, ahol élek majd; a természet derűs és vad szépségében, távol a nagyváros [Avignon] zajától.”

10. 1318-ban anyja meghalt, s ő megírta első költeményét: 38 latin hexametert, ugyanannyi sort, ahány éves Eletta Canigiani volt. „Vivemus periter pariter memorabimur ambo.”

11. Legelső ismert könyvvásárlása: 1325 februárjában Avignonban megvette a *De Civitate Dei* a tours-i énekmester, Don Cinzio hagyatékából, összesen tíz forintért (a saját kezű bejegyzéssel ellátott kötetet ma a padovai egyetemi könyvtár őrzi).

12. 1326-ban apja halálának hírére visszatért Bolognába, ahol jogot tanult, hogy örökségének birtokába jusson. Nem kellett jegyzőnek lennie.

13. Némi idő múltán Petrarca és öccse, Gherardo Avignonban telepedett le. Főleg a ruházkodásuk és a hajviseletük foglalkoztatta őket; tapasztalatlanok lévén a hajbodorítás fogásaiban, idegesen járkáltak az utcákon, nyugtalanította őket a misztrál, amely minden pillanatban azzal fenyegetett, hogy frizurájukat szétzilálja. Cipőik túl szorosak voltak. Mindig a legújabb divat szerint öltözködtek.

* E szöveg első változata az Oulipói Könyvtár 47. kötetében jelent meg. A fordítás forrása: Roubaud, Jacques: *L'abominable tisonnier de John McTaggart Ellis McTaggart, et autres vies plus ou moins brèves*. Paris: Seuil, 1997. 82–106.

14. Ezekből az évekből való két társuk a halálig a barátai maradtak; egyikük római volt, Lelio di Pietro Stefano dei Tosetti; leveleiben Petrarca Laeliusnak nevezte őt; a másik flamand: Ludwig Van Kempen, Petrarca pártfogója, Giovanni Colonna kardinális énekkarának énekese; leveleiben Szókratésznek nevezte őt. Ne felejtjük el ezt a nevet! Laelius képviselte Rómát, a fiatalember politikai, intellektuális és vallásos álmainak központját; Szókratész Avignont idézte föl és a Provánszot, az ifjúság és a szerelem területét.

15. 1327. április 6-án az avignoni Sainte-Claire templomban meglátott egy 14 éves fiatal lányt és beleszeretett; Laurának nevezi el. Örökké őt szerette.

16. Velutello szerint Petrarca Laura iránt érzett szerelme nem Avignonban vette kezdetét:

„Elmondom a helyet, ahol szerelembé esett. Ennek megértéséhez tudni kell, hogy régi szokás és Cabrières földjén még ma is dívik, hogy nagypénteken kevéssel alkony előtt az emberek megindulnak a dombok útjain és elmennek Vaucluse-ig, hogy a völgyben Saint-Véran templomába siessenek. E szentről azt mondják, itt élt remeteségben, ahol haldokolva számos csodát tett; és az út a Sorgue kettéágazásánál egy hídon visz keresztül, melyen átkelve a két ág közti szigetre érünk, az Ille nevű helyre; a túlsó parton ünnepi beszédet hallgatnak az emberek, mivel az volt szokásban, hogy Cabrières-ben csak egyszer miséznek. Az út Cabrières-től Ille-ig egy mérföld, és Vaucluse ugyanekkora távolságra van mindkettőtől; s a Vaucluse-ből Ille-be vezető út keskeny és végig szelíd rétek szegélyezik, melyeket a Sorgue vizétől táplált erek öntöznek, jótékonyan táplálva a réteket. S ami az út eme részét illeti, hogy a dolgokat meggyőzőbben fessek le, a pontos arányokat – mivel egyébiránt készítettem térképet – nem vettem tekintetbe. Történt tehát, hogy Laura asszony nagypénteken este eljött Cabrières-ből és Vaucluse-ben Saint-Véran templomába ment, s Ille-be érkezvén, ahol a Sorgue két ágra szakad, hogy a talán kissé fárasztó úton megpihenjen és fölfrissüljön, leült egy virágzó fa alá a patakocska mellett, miként a canzone mondotta: „chiare fresche et dolci acque”, amikor a Költő, aki ugyanezért ment Vaucluse-ből Ille-be, ekkor látta legelőször őt, és ez volt szerelme kezdete.”

17. A Velutello által készített térképen és azon a helyen, melyre az elbeszélés utal, nagytérrel (közli Wilkins, aki hosszasan merengett fölötte) az Ille baloldalán látható egy fa, alatta egy hölgy egészen piciny alakja; két reneszánsz úrhölgy és két gentleman társaságában; jobbra igen kicsiny vonalak láthatók, talán Petrarcát ábrázolják. Ha ez így van, teszi hozzá Wilkins, „it is certainly the tiniest pictorial enamorment on record” („bizonyosan ez a villámcsapásszerűen bekövetkező nagy szerelem legkisebb ábrázolása”).

18. 1336 tavaszán a festő Simone Martini Avignonban élt. Petrarca megrendelte tőle Laura arcképét, minden bizonnyal egy miniatúrát.

19. 1330-ban öröksége erősen megcsappant, Petrarca a papi pályát választotta; számos javadalomra tett szert, ami lehetővé tette, hogy bár fényűzés nélkül, de kényelmesen éljen; soha nem élt a pasztorális jogosítványokkal.

20. Egy 1333-ból való lista felsorolja kedvenc könyveit, „libri mei peculiare”; már ötven címet tartalmaz. Bolognából való távozása után sem felejtette el idősebb tanárát, a már igen elszegényedett Convenevolét; gyakran adott neki kölcsön könyveket, hogy az idő múlását segítse; és így esett, hogy odaadta egyik Ciceróját, a *De Gloria* egyik példányát. Amikor látta, hogy nem jut vissza hozzá, nyugtalankodni kezdett, s Con-

venevole kénytelen volt bevallani, hogy zálogházba vitte. A *De Gloria* elveszett; nem ismerünk másik példányt belőle.

21. Ebben az időszakban vásárolt egy kis birtokot Petrarca Vacluse-ben, a Sorgue bal partján, nem messze a Forrástól. Barátai nagy döbbenetére itt rendezkedett be.

22. Az 1337. esztendő nyarán Petrarca értesül fia, Giovanni megszületéséről; miután sok keserőséget okozott apjának, Giovanni 1361-ben pestisben meghalt.

23. 1338-ban ismét rátalált arra a Vergiliusra, amely az apjáé volt, de ellopták; met-szetet készített Simone Martinivel. Majd belekezd hosszú harcába a nimfákkal:

„Íme, miről van szó. Közel a Sorgue forrásához hatalmas sziklák nyúlnak mindkét oldalon a magasba, föl a szelekhez és a felhőkhöz: a forrás e sziklák lábánál fakad; ott, ahol a nimfák uralkodnak. A Sorgue egy barlangból bújik elő, s a hűvös és lágy víz zajosan fut az apró, smaragdhoz hasonló kavicsokkal teli mederben.

E víz mellett van egy *kicsi kövecses mezőm*, ahová megpróbáltam letelepíteni a múzsákat, akiket mindenünnen elűznek: ez az oka e nagy harcnak a nimfákkal. Nem veszik jó néven, hogy idegeneket kívánok a helyükre telepíteni, s hogy jobban kedvelek kilenc vénlányt ezer fiatal szűznél.

Addig hordtam el a köveket, amíg végre ki tudtam alakítani egy kis rétet, mely már zöldellni kezdett; de egy csapatnyi nimfa féktelenül őrgöngve jött le a sziklákról és épp megszületett rétemet szédülta. Megrémülve ettől a váratlan rohamtól, felmásztam arra a sziklára, ahonnan átláthattam a nekem okozott kárt. Miután elszégyelltem magam megfutamodásomon, a vihar elmúltával lejöttem, és a dolgokat visszaállítottam abba az állapotba, ahogyan voltak; de a nap alig fejezte be járását, a nimfák újból rohamra indultak, mindent fölforgattak, majd visszatértek barlangjaikba.

Teli felháborodással, komoly előkészületeket tettem, hogy a múzsáknak szánt szál-láshelyet helyreállítsam; de nemsoká idegen földre kényszerültem menni, kényszerű-en felfüggesztettem vállalkozásomat. Szerencsésen visszavezettem a latin vidékre a múzsákat, akik nem készültek föl erre; a Capitoliumban helyeztem el őket. Hat esztendő telt el, többször átkeltem a tengeren, túlmentem és visszajöttem az Alpokon. Vég-re visszatértem magányomba, ahol már nem lelem semmi nyomát régi munkámnak. Ellenségeim hasznát húztak abból fakadó távolléteimből, hogy még egyszer hatalmam-ba kerítsem földemet; vidáman ficáncoló halakat telepítettek ide.”

24. 1340. szeptember 1-jén Petrarca várt és remélt hírt kapott: a párizsi egyetem vezetője meghívta a babérkoszorú átvételére az ókor (apokrif) hagyománya szerint. Ugyanezen a napon délután érkezett meg a római Szenátus meghívása ugyanerre a ceremóniára. A (latin) költői dicsőség végre az övé volt. Azonnal elfogadta a római meghívást. Róbert nápolyi király volt a felelős azért, hogy az előzetes vizsgákon át-segítse. Hogy élete második nagy eseménye megtörténhessék, 1341. február 6-án Pet-rarca útra kelt. Az út 49 napon át tartott. Április 8-án koronázták meg a Capitolium sze-nátusi palotájában.

25. 1343-ban megszületett Petrarca lánya, Francesca Petrarca, ismeretlen anyától.

26. Ugyanebben az időben rettenetes erkölcsi válságon ment keresztül, melyről a Szent Ágoston *Vallomásai* ihlette szöveg, a *Secretum* számol be; s ő maga lesz a szent, aki ebben az önkritikus latin nyelvű dialógusban diagnosztizálja a „rosszat”, ami miatt szenved: „Két láncsal láncoltál meg; és mint a fősvény, nem szabadítasz meg e láncoktól, mivel ezek aranyból vannak.” A két aranyból való, gúzsba kötő lánc a Laura iránti szerelem és a babérkoszorú, vagyis a dicsőség szeretete.

27. 1347 tavaszán Petrarca öt pontból álló emlékeztetőt terjeszt a pápa elé; az egyik tartalmazza tervezett elköltözését a monrioux-i apátság közelébe (testvére, Gherardo ebbe az apátságba húzódott vissza); itt élne a barátja, Szókratész társaságában.

28. Ugyanezen a tavaszon Colonna kardinális ajándékot küldött neki, egy nagy fehér spanyol ebet. Ennek tiszteletére írt egy *epistola metricát*, a kutyaság dicséretét: „Ha túl soká alszom / fészkelődik, jelezvén, hogy felkelt a nap, / majd az ajtótat kaparja. Amikor fölkelek, / vidáman üdvözl és elrohan a már számára ismerős helyekhez, / néha vissza-visszajön, hogy megbizonyosodjék, itt vagyok; / nagy ugrásokkal veti át magát a bozótoson és a patakokon, / csaholva, mint egy éneklő gyerek, / és megpróbálja elkapni a vadmadarakat, / nem menekülhetnek előlük a vízre, / belemegy utánuk, és mintegy áldozati adományként a lábamhoz teszi.”

29. 1348. május 19-én Petrarca levelet kapott Szókratésztől, melyből értesül Laura haláláról. Vergiliusa előlapjának versőjára, Simone Martini metszetével szemben ezeket a szavakat írja:

„A minden erényében kiváló és verseimben soká magasztalt Laura szemeim előtt legelőször a Mi Urunk 1327. évében jelent meg, április hatodik napján az avignoni Saint-Claire templomban a reggeli órákban, és ugyanebben a városban, szintén április hatodik napján s a reggel ugyanezen órájában élete fénye a nap fényében akkor enyészett el, amikor én Veronában voltam, mit sem tudva balsorsomról. A szomorú hír ugyanezen év május 19-én ért utol, barátom, Ludovicus levelének beszámolójából. Halála napján, vecsernye idején gyönyörű és szűz testét eltemették ugyanazon napsütésben, mely engem Veronában ért, végzetemről nem tudván. Meg voltam győződve arról, hogy lelke visszatért az égbe, ahonnan jött, miként Seneca írja az Afrikai Scipiőről. Azt gondoltam, úgy írom meg, mint keserű, de egyúttal keserű édességű emléket ama könyvben, mely oly gyakran a szemem előtt lebegett, hogy emlékezem, szavakkal szemlélve és állítva vissza az elmúlt időt, mely nagy időszak volt, most, hogy a legerősebb kötelek elszakadt, elmenekülve Babilonból, s itt, Isten segítségével megkönnyebbülhetek, ha mélyen és bátran gondolkodom bánataimról, hiábavaló reményeimről s az elmúlt évek rettenetes és előre nem látható eseményeiről.”

30. November 26-án elültetett néhány szőlővesszőt. E műveletet kedvezőtlen körülmények közepette hajtotta végre, nem számolt a helyi szokásokkal és a vergiliusi utasításokkal: az évszak, a szél, a hold nem volt kedvező. A körülményeket részletesen följegyezte Palladius *De agriculturája* egyik példányába, e szavakkal fejezve be: „sed placet experiri” (de szeretek kísérletezni vele). Az ilyesféle szántóföldi és főleg kerti bejegyzések egymást követik Palladius könyvében, egészen 1369-ig.

31. Laura halálának feljegyzése után Petrarca elkezdte beleírni Vergiliusába a barátairól szóló temetési bejegyzéseket.

32. 1349 őszén vonzotta egy szép ferrarai nő.

33. 1350 januárjában hosszú levelet írt Szókratésznek, arról tudósítva őt, hogy neki ajánlja a könyvét, e mostani vállalkozását: baráti leveleinek csokrát, az *Epistolae familiares*.

34. De azért folyamatosan dolgozott olasz nyelvű költeményein: „1350. június 9-én, vecsernye után kezdtem el ezt a canzonét; de félbehagytam a vacsora miatt; valójában a munkába csak másnap fogtam bele.”

35. Ebben az időszakban tesz szert Petrarca olasz követőkre és csodálókra; a legismertebb közülük Boccaccio.

„Emlékszem – utal egyikükre, egy Nelli nevűre, és rögtön hozzát teszi –, az emlékszem nem megfelelő szó, mivel e jelenet mindig is jelen van a lelkemben, emlékszem, előttünk kezdted el költeményeidet írni. Nemes hangod, tiszta artikulációd feltárta az összes rejtett érzélem árnyaltságát. Néztam kezded olykor széles, olykor visszafogott, de sosem heves mozgását jobbról is, balról is.”

36. Boccaccio elmeséli padovai látogatását:

„Te szent szerzők tanulmányozásával töltötted idődet, s én lemásoltam műveidet. Esténként kimentünk kertedbe a virágok és a tavaszi lombok közé. A hársfa alatt ülve fontos és nemes dolgokról váltottunk szót, miközben a nappal átadta helyét az éjszakának.”

37. Boccaccio szerette volna, ha Petrarca Firenzébe költözik. Itália valamennyi városa versengett ezért. De az idő még nem ért meg rá.

38. Végre 1351. április 6-án választ ad a firenzei kormányzat ajánlataira: hálával fogadja el a hajdan elkobzott családi javak visszaszolgáltatását; semmilyen utalást nem tesz viszont a felkínált egyetemi állás ügyére. Mindazonáltal jelezni kell, hogy Firenze soha nem tartotta be a visszaszolgáltatásra tett ígéretét.

39. Kevéssel később visszatért Vacluse-be. Szerényen élt itt két szolgálóval és nagy fehér kutyájával. Úgy élt, mint egy provanszál paraszt, és a vidék ételeit ette. Két kertje volt: egy gondozatlan kert a Sorgue mellett; s egy másik, megművelt és falakkal elzárt, körbeültetve szőlővel, egy szigeten. Reggeleit a völgyekben töltötte; délből a vizek partján tartózkodott, délután a kertjében, ahol gyakran érzett ihletettséget. Éjszaka vonult vissza innen, holdfényben. Gazdatisztjét Raymond Monnet-nek hívták. Nem tudott olvasni, de név szerint ismerte az összes könyvet, s olykor fennhangon mondta Vergiliust vagy Senecát. Amikor Petrarca elhagyta Vacluse-t, ő zsörtölődött.

40. De eljött az elindulás pillanata. Döntése előtt igen kevés idővel a legveszélyesebb pápai meghívást kapta: titkári állást Őszentsége mellett. Boldogan lelt rá a legegyszerűbb és legjobb hárításra; elmagyarázta, hogy nem érez magában képességet arra, hogy jól megfeleljen egy ilyen, ennyire megtisztelő feladatnak; távol van az élet zajlásától és szokásai különcé tették. Egy levélmintát szerkesztett, hogy stílusa kielégítő voltát bizonyítsa; de a levél, amelyet írt, oly nehéz szerkezetű volt, hogy a pápa és a kardinálisok elálltak tervüktől.

41. Végül 1353-ban átköltözött Milánóba, a püspök meghívására, azzal a határozott kikötéssel, hogy senki nem fogja zavarni őt; nyolc évig fog itt maradni. Kapott egy békés házat, kerttel.

42. Ugyanezen év szeptember 30-án és október 1-jén parajt, répat, kaprot és petrezselymet ültet, amint ezt jelzi a *Palladium*-ában. 1357. április 6-án a földbe plántál hat babérfa.

43. Egy Guido Serrének írott levél tudósít minket időbeosztásáról:

„Éjjel-nappal írok és olvasok, lekötve egy feladtnál, örömmel odahagyva mást. Nincsen egyéb gyönyöröm. E ténykedések annyira átjárnak, hogy nem tudok figyelni semmi másra. Munkáim így halmozódnak egymásra; minduntalan újra vállalkozom; de az évek mégis csak múlnak, s amikor az élet rövidségére gondolok, megszáll a félelem, hogy bevégzem.”

44. Hozzáteszi, hogy egészsége jó, kielégítő egyensúlyban él gazdagság és szegénység között; a püspök és a milánóiak becsülik; de minthogy kissé távolabb él a várostól, háborgatásának kockázata nem volt túl nagy; amikor bement a városba, gyakran ráköszöntek és ő szívesen viszonzotta, még akkor is, ha a személyt, aki – felismer-

vén őt, így adva tiszteletét – nem ismerte. Étkezései mértékletesek voltak, alvása rövid. „Amikor már kipihentnek érzem magam, fölkelek és a könyvtáramba megyek. Általában még éjszaka fölébredek, soha nem hajnal után, legfőljebb nyáron.”

45. Sajnos a fia, Giovanni nem szereti a könyveket.

46. 1358 elején levelet kapott három avignoni barátjától (egyikük az volt, akit Szókratésznek nevezett); a levelet három különböző tollal és három különböző színű tintával írták; Petrarca másnap, hajnal előtt válaszolt, lámpása halvány fényénél; alig ébredt még fel, kimerült volt az éjszakai költeménykészítéstől; hideg volt, köhögött, a papíra silány minőségű volt, tolla régi és elhasznált, de nem viselt volna el egy teljes napot úgy, hogy ne válaszolt volna nekik.

47. 1358. április 6-án megírta a legutolsó évfordulós szonettjét; ez volt a harmincegyedik április 6-a óta, mióta Laurával találkozott; és halálának tizedik évfordulója.

48. 1359 tavaszán Boccaccio meglátogatta és egy hónapig maradt nála; babérfák ültetése közben találkoztak.

49. Novemberben egy új házba költözött át, még messzebb a várostól, melynek távoli zajai csak nagy ritkán értek el hozzá. Napjai így teltek: hat órát aludt; két órát szentelt az élet megkerülhetetlen elfoglaltságainak; tizenhat órán át otthon maradt: a tanulmányok és az írás miatt. Mialatt borotválták, olvasott vagy fölolvastatott; vagy éppen írónak diktálta a postázandókat; amikor a kertben vagy a mezőn sétált, ha nem voltak látogatói, mindig a zsebében hordott s az ágya mellett is tartott papírt és tintát; ha felriadt, gyakran jegyzett le néhány gondolatot a homályban, néhány verssort, melyek elfelejtődtek volna; amikor fölkel a nap, gyakran üggyel-bajjal tudta ezeket kiolvasni: „Ha vizsgálgatom őket, boldoggá tesz, hogy élő lény vagyok.”

50. 1361 őszén (57 éves volt) Petrarca úgy döntött, megöregedett, s ennek folyományaként leveleinek új gyűjteményére vállalkozott: az *Epistolae seniles*re.

51. E korszakban az ő könyvtára Európa egyik leggazdagabb magánkönyvtára volt, gazdagabb, mint számos intézményé; ez az oka annak, hogy amikor a firenzeiek fenyegetésére elhagyta Milánót, azzal a feltétellel fogadta el Velence meghívását, hogy a városra bízta könyveit, örökül hagyva a Szent Márk evangélista templomra; könyvtárát kötelező volt karban tartani, nem eladható, nem bontható meg, óvni kell a víztől és a tűztől és vásárlásokkal és pótlásokkal kell növelni:

52.

„Figyelembe véve, hogy Isten és Márk evangélista dicsősége, valamint tiszteletük és dicsőségük városunkban mennyire megnő, mivel Francesco Petrarca mester hírneve oly nagy a világban, hogy az emberi emlékezetben az egész keresztény világban soha nem volt filozófus vagy költő, akié hozzá hasonlítható, úgy határoztunk, hogy ajánlatát elfogadjuk és a mai naptól fogva a Köztársaság kincstárából levonjuk az ahhoz szükséges összeget, hogy ajándékát egy házban elhelyezzük, melyet úgy rendezünk be, hogy alkalmas legyen ottani tartózkodására és egyben alkalmas hely legyen a könyvek megővására, valamint megőrzésére és fenntartására. Erre megszavazott: 6 tanácsos, a 40 közül 32 fő és a Nagytanács több mint kétharmada.”

53. 1362 telén két velencei hajó horgonyzott a háza előtt; árbocuk magasabb volt, mint a háztető. 1363. április 9-én hajnalban, amikor Petrarca levélírássba fogott, hirtelen tengerészek hangját hallotta, nagy mozgolódást, és lerohanván háza legfelső emeletéről, látta, hogy a kettő közül a nagyobbik hajó felvonja a horgonyt: a csillagok a felhők mögé rejtőztek, a tenger zúgott, s a hajó, mint egy hangokkal teli hegy, távolodott. Elment a Fekete-tenger felé, egy békés folyó, a Don felé.

54. 1364-ben látása romlani kezdett és szemüvegre szorult, ami sok bosszúságot okozott neki.

55. Leánya, Francesca megházasodott és a közelébe költözött, Francesco és az unokája, Francesco elválaszthatatlanok voltak egymástól.

56. 1368-ban Francesco Carrare ajándékaiként kapott egy házat utolsó éveire, Arques mellett, néhány kilométerre Padovától délnyugatra, a völgyek között. E ház még ma is áll. Megvan benne Petrarca karosszéke, egy könyves láda; de a Madonnát, „a képét e kitűnő festőnek, Giottonak, akit a tudatlanok lebecsülnek, de a hozzáértők nagyra értékelnek”, ellopták.

57. Orvosának válaszolva Petrarca kijelenti, hogy nem áll szándékában orvosságokat szedni, de továbbra is folytatja addigi életvitelét, természetes dolgokkal, nevezetesen gyümölcsökkel táplálkozva. Beleegyezik abba, hogy vizet igyék, de mértéketlenül.

58. 1372 májusában Avignonba ír idős barátjának, Philippe de Cabasoles-nak. Viszsaemlékszik a vauclose-i folséges magányosságra, a madaraira. A lovaglásról le kell mondania, már nincs rá ereje. Ugyanebben az évben barátja haláláról értesülve írja be utolsó bejegyzését Vergiliusába: „Bizony! most már egyedül.”

59. 1373-ban a *Dekameron* nagyon tetszett neki. Arra gondolt, kár, hogy e mű nem tehet szert sok olvasóra, mivel olaszul íródott, s arra vállalkozik, hogy az utolsó novellát, a *Griseldát* lefordítsa latinra.

60. Ugyanebben az időben járt Chaucer Itáliában, de alig valószínű, hogy Petrarcat meglátogatta volna.

61. Valamivel később Boccaccio azt írta neki, hogy háttérbe kellene vonulnia: nagysága most vitathatatlan, dicsősége roppant nagy; és ideje, hogy másokra hagyja az írás gondját; hacsak arra nem gondolhatnánk, hogy ő akar az egyetlen lenni. S Petrarca válaszol:

62.

„A munka szellemem táplálója. Ha rászánám magam a visszavonulásra, meghalnék. Tudom, ki vagyok; semmiért nem állok át más tevékenységre. Amiktől elállni kérsz, az olvasmányok és az írások, könnyűek; semmi sem könnyebb és gyönyörködtetőbb, mint a tollam. Nem akarok belekezdeni a napba úgy, hogy ne fogjak valami új vállalkozásba, még ha e feladatok zöme befejezetlenül is marad. Úgy tűnik számomra, mintha mindennek a kezdetén lennék. Amikor életem vége eljő, és a vég most már nem lehet oly messze, így találjon engem: olvasás, írás vagy imádkozás közben.”

63. 1374-ben, élete utolsó évében egy új *Triumph* kezd, *Az örökkévalóság diadalába*; február 1-jén, miután befejezte a költemény első változatát, megírta a másik kettőt, bizonyára olasz verssorokban:

Se fu beato chi la vide in terra

Or che fia dunque a rivederla in cielo.

(„Áldott volt, ki látta őt a földön / Mennyivel inkább, ki látja majd az égben”)

64. A *Seniles* majdnem befejezett; Petrarca bevégezte a *Familiarest*, kiegészítve a „Levél a régiekhez” szöveggel. „Az utókornak írott levél”-lel kívánta lezárni:

„Most már csak abban reménykedhetem, hogy egy oly csekély figyelemre méltó ember is, mint én, nagy tiszteletet szerezhet magának; talán mégis hallható lesz, hogy felhangzik Petrarca neve [...]”

65. Francesco Petrarca 1374. július 19-én halt meg, éjszaka, kevéssel éjfél után.

II.

1. Francesco Petrarca 1342. augusztus 21-én vágott bele népnyelvű költeményeinek összerendezésébe, ezzel egy olyan munkát nyitva meg, amely majdnem 32 éven át, a haláláig foglalkoztatta. A *Vat. Lat.* 3196. sz. autográf kézirat 9. levelének versóján, az „Apollo, s'ancor vive il bel desio” kezdetű (a *Daloskönyv* mostani számozásában a XXXIV.) szonett fölött ez olvasható: „Ceptu transcribi et incep. ab hoc loco 1342. Aug. 21. hora 6.” Egyetértve Ernest Hatch Wilkinsszel, föltehető, hogy itt a *Canzoniere* legelső változatáról van szó. Ennek pontos tartalmát nem ismerjük.

2. Néhány évvel később, az időpontot nem ismerjük, de bizonyosan 1347 és 1350 között, Petrarca elkezdte nagy műve második, bővebb változatát összerendezni, s ekkor jelenik meg egy lényeges újítás, amely később sem változik: a két részre osztás. Ez csak Laura halála után (amiről csak ugyanezen év május 19-én értesül) történhetett.

3. A *Canzoniere* összeállítása lassan haladt előre, a költő sok, fáradságos munkájával, mindkét részben kiegészítve és meghúzva a költeményeket, s főleg állandóan módosítva a sorrenden, hogy eljusson a tökéletességig. A ránk maradt kéziratok, a Petrarca keze vonásával rögzített megjegyzések őrzik ennek az erőfeszítésnek a nyomát: mindig pontosan keltezte őket, mint a CXCIX. szonettnél (O bella man): „1368 maij. 19. veneris nocte concubis insomnis diu, tandem surgo, et occurrit hoc venustissimus ante XXV annos” (éjszaka, álmatlanul fölkel és újra megleli e huszonöt évvel korábban szerzett „bellissime” szonettet). Ez volt Laura halálának huszadik évfordulója.

4. Halála évében, 1374 elején Petrarca még dolgozik, legfőképp azon, amit „ultime rime”-nek, az utolsó költeményeknek nevezünk. Ebben az időben, kevéssel halála előtt, a kézirat 312 szonettet tartalmaz; Petrarca beszámozza őket, mindegyiknek számot ad a sorrendiségen belül, különösen hangsúlyozva a következő beszámozásokat: C, CL, CC, CCL, CCC, CCCXII a vonatkozó szonettek élén. Majd hozzátesz még öt szonettet, melyek az első rész végén kapnak helyet. Végül még egyszer átrendezi az utolsó költemények sorrendjét. Majd ugyanebben az évben, az augusztus 18-áról 19-ére virradó éjjelen meghal.

5. A *Rerum vulgarium fragmenta* (RVF, Petrarca csak ezt a címet adta művének), avagy a *Canzoniere* (ahogy általában nevezzük) végső alakjában 366 költeményt tartalmaz: 317 szonettet, 29 canzonét, 9 sestinát, 7 ballatát és 4 egyéb költeményt, ezeket „madrigálok” néven emlegetjük.

6. Wilkins nem gondolja úgy, hogy a költemények végső száma, a 366 szándékos lenne:

„He [...] presumably intended to add still other poems – otherwise he would hardly have inserted a full duernion at the end of Part 1. But he never did so: Part 1 of the *Canzoniere* is therefore, in a sense, incomplete. I find no evidence, internal or external, to indicate that Petrarc ever thought of 263 as a terminal poem of Part I, or that he was ever concerned to bring the total number of poems in the *Canzoniere* to three hundred and sixty six. (Valószínűleg [...] szándékában állott hozzátenni még néhány költeményt, különben aligha tudott volna beilleszteni egy teljes duerniont az első rész végére. A *Canzoniere* első része bizonyos értelemben csonka. Semmi külső vagy belső jelét nem látom, hogy Petrarca a CCLXIII. számú darabot az első rész záró költeményének tartotta volna, sem annak, hogy valaha is a 366 költeményt tervezte volna a teljes számnak.)

Lehet.

7. Ugyanakkor nehéz ellenállni a kísértésnek, hogy egy másik hipotézist fejtsünk ki.

8. Ha föltesszük, hogy a 366-nak (az *RVF* végérvényesen elért számának, és ebben szándékosságot tételezünk) van jelentése, akkor mi az? Egy válasz önmagától adódik:

A *Rerum vulgarium fragmentum*ban szereplő költemények száma az év napjainak a száma (+1, vagy pedig szökőévről van szó; később választani fogok e két változat közül).

9. Mit tegyünk e költeményekkel, melyek száma mint az év napjai? Ha tekintetbe vesszük Petrarca valóságos megszállottságát a dátumokat illetően, ami különösen a leveleiben és kéziratainak széljegyzeteiben jut érvényre (és ezt megpróbáltam érzékelteni a megelőző „rövid életrajz”-ban), arra a gondolatra kell jutnunk, hogy egy esztendőnek a maga egymásutánjában vett napjaihoz, tehát *dátumokhoz* kell társítanunk a költeményeket.

10. A *naptár és a költemények közötti kapcsolat* felállításának legegyszerűbb módja az, ha az *RVF* minden egyes „számához” azt a dátumot vesszük, amit egy év leforgásán belül az illető nap lefoglal. Ez lesz a szám-elvű megfejtés első hipotézise.

11. Az egyetlen információ, amelyhez így közvetlenül jutunk, a napok és a hónapok sorrendje, ám ezek nem tartoznak valamely kitüntetett évhez; másként fogalmazva, az *RVF* nézőpontjából *minden évet mint a többivel egyenértékűt* kell elgondolnunk.

12. Feltűnő, hogy az *RVF*-et, ennek egyik korai változatában, rá kell vetíteni Petrarca Laura iránt érzett szerelmének időrendi lefolyására. Ennek nyilvánvaló nyomait a végső változat is őrzi: az *innamoramento* bizonyos évfordulóit, melyek ráadásul kitarotán betartott sorrendben említődnek.

13. De – és ez a *második megfejtési hipotézis* (melynek helyességét, miként az előzőt, a konklúziók látványosan megerősítik) – *Laura halála* egy ilyen szerveződést lehetetlenné tett. A halál erőszakos törését egy olyan szerveződésben, mely szigorúan követné az időrendet, nem lehet, nem szabad nyilvánvaló módon érvényre juttatni; márpedig nem is jut. Ebből következik, hogy a költemények felosztása *rime in vitara* és *rime in mortera* (ami kedvelt hipotézise volt Petrarca olyan cinquecento-beli olvasóinak, mint Velutello, s a XX. században visszatér a kissé felületes kutatóknál) nem védhető.

14. Tehát azt kell feltételeznünk, hogy egyedül a költemények által adott időrendi jelzések *dátumok egyetlen éven belül*. Ez egy általános év, ez egy örök év; mely nem valamely év, semmilyen történelmi év. Különböző évek eseményei beleírhatók ide a maguk helyére, feltéve, ha a dátum ugyanaz: az éveknek ezt az egyenértékűségét jelöli meg mindig a Petrarcánál oly megszállottan kedves *évforduló* eszméje. Megünnepelni egy évfordulót annyit tesz, mint a napok között bizonyos azonosságot létesíteni, függetlenül az évszámtól.

15. Márpedig Petrarca makacsul ezt tette, olyan kitartással, mely számos problémát okozott kommentátorainak. Ezek valójában az *RVF* olyan, nyílt vagy rejtett jelzéseiből erednek, mint:

(1) Petrarca április 6-án látta és szerette meg Laurát (CCXI. költemény).

mille trecento ventisette, a punto
su l'ora prima il dí sesto d'aprile,
nel laberinto intrai, né veggio ond'èscia.

(„Ezerháromszázhuszonhétben pontban / április hatodikán hatkor reggel / útvesztőbe léptem, s ki nem találók.” Károlyi Amy ford.)

(2) Laura napra pontosan 21 évvel később halt meg, 1348. április 6-án (CCCXXXVI. költemény).

sai che 'n mille trecento quarantotto,
il dí sesto d'aprile, in l'ora prima,
del corpo uscio quell'anima beata.

(„Tudod: ezerháromszáznegyvennyolcban, / április hatodikán hajnal-óra / volt, s elszállt testéből ez égi lélek.” Keresztury Dezső ford.)

(3) Mind Laura halálának napja, mind a szerelem születésének a napja nagypéntekre esett (LXI. és LXII. költemény).

Benedetto sia 'l giorno, e l'mese, e l'anno
ramenta lor com'oggi fusti in croce

(„A nap, a hó, az évszak áldva legyen”, Weöres Sándor ford.; „emlékeztess, hogy e napon függél a kereszten”, Szabolcsi Éva ford.)

De ha (1)-t és (2)-t feltesszük, akkor a (3)-ban ellentmondást találunk: hiszen 1348 nagypéntekje éppen április 6-án volt; de 1327-ben ez ugyanennek a hónapnak a 10. napjára esett. Az itt előadott hipotézisek tökéletesen összehághatók e három állítással: van év, melyben a nagypéntek április 6.: a szerelem születése, a szeretett nő halála és Krisztus passiója ugyanazon évnek ugyanaz a napja: *a Canzoniere évében*.

16. E hipotézisből azonnal levonható egy következtetés: mind az első költemény, mind a CCCLXVI. számú és egyben legutolsó költemény *a Canzoniere évének nyitó napját* „jeleníti meg”, amely április 6. A Canzoniere-év számára, amikor eljön a 366. nap, ez ismét a legelső: „s ez mindig az egyetlen és az egyedüli pillanat...”. A kör kezdőpontja egyben végpontként meghatározott. Az *RVF* egy koszorú; babérokból.

17. Kövessük most az egyes szakaszokat, hipotéziseink „felmutatásának” láncolatát!

18. A kezdő költemény az *RVF* korai változataiban az volt, amelyik most a XXXIV. szám alatt áll. Apollónak van címezve. A vágy és a babér költeménye, melynek első sora a *rime petrose*-re utal, Dante sestinájára:

Apollo, s'ancor vive il bel desio
che t'infiammava a te le tesaliche onde,
[...]
sì vedrem poi per meraviglia in seme
seder la donna nostra sopra l'erba,
e far de le sue braccia a sé stessa ombra.

(„Apolló, hogyha él még drága vágyad, / amely Thesszáliában gyúlt ki benned, / [...] / Akkor – csodás – láthatjuk majd a fényben / mi Asszonyunk, hogy karjait kinyújtva / a fűben ül, s árnyékot hint magára.” Csorba Győző ford.)

Átkerült a pogány május hónapba (pontosabban 10-ére), a bár leplezett, de testi vágyhoz jobban illő helyre.

Az „igazi” 1. számú, a legelső „nap” költeménye most a költészet és a szerelem behódolása és megalázkodása Isten előtt. S a CCCLXVI., az „utolsó és megint csak legelső” költemény a Szűzhöz írott canzone:

sí corre il tempo e vola,
Vergine unica e sola,
[...]
Raccommandami al tuo figliuol, verace
omo e verace Dio,
ch'accolga 'l mio spirto ultimo in pace.

(„az idő tovalebben, / Szűz, páratlan, egyetlen; / [...] / ajánlj engem Fiadnak, ki valóban / ember s valóban Isten, / hogy megbékítsen végső sóhajomban.” Weöres Sándor ford.)

A *Canzoniere* koszorúba rendezése természetes módon harmonizál e két szöveggel, megmutatja a *giovane errore*, a „fiatalkori tévelygés” óta bejárt utat.

19. De több is van ebben annál, mint hogy a kezdő és a záró költemény viszonya anynyira természetes (ezt az összehasonlítást bárki megteheti és megtette).

20. Forduljunk a CCLXIII. és a CCLXIV. költeményhez, melyek a *Canzonierét* két részre osztó „erőszakos törés” két oldalán helyezkednek el.: a CCLXIII. egy szonett, a babér és Laura, a dicsőség szonettje:

Arbor vittoriosa trümfale,
onor d'imperadori e di poeti

(„Ó, diadalmas fa, ki győzelemben / poéták s hadvezérek éke voltál”, Lux Alfréd ford.)

Azonnal válság és lelkiismeret-furdalás követi; hiszen a CCLXIV. költemény (mely, úgy véljük, ugyanabban az időben íródott, mint a CCLXIII.) a szégyen canzonéje, elhatározás, hogy a földi dicsőséget elutasítja egy magasabb dicsőségért: „e veggio 'l meglio et al peggior m'appiglio” („látván a jót, de a rosszat követvén”, Csorba Győző ford.), mondja a legutolsó verssor.

Ráadásul a szám-elvű hipotézishez járul egy olyan döntő szimbolikus töltés, amelyről e két költemény explicit módon beszél: a *Canzoniere* éve alapján a CCLXIII. és a CCLXIV. között található *Karácsony éjjele*.

Ez alapvető esemény mind a költő, mind az RVF „elvi” jelentése szempontjából: az Újtestamentum pillanatának fel kell váltania a világi szerelem momentumát; a keresztény pillanatnak helyet kell cserélnie az antik, pogány momentummal, a babéréval. Ugyanakkor az első darab – mely alárendeltje a CCCLXVI. költeménynek – egy szo-

nett, s ellentettje egy canzone, a forma tekintetében a „vazallus” szonett „hűbérura”; ugyanez a viszony áll fenn a CCLXIII. és a CCLXIV. számú darab között.

21. Térjünk vissza egy pillanatra április 6-hoz, az abszolút dátumhoz mind Petrarca életében, mind a *Canzoniere* szerveződésében. Mi történt április 6-án? A szerelem megszületése – Laura halála – az általában vett év nagypéntekje. De egyben a nagy latin nyelvű poéma, az *Africa* elkezdésének dátuma – a költő Rómába érkezésének dátuma a megkoronázásakor – a firenzei kormánzatnak adott válasz dátuma.

E központi dátumban kapcsolódik össze az aranylánc, Laura és a laurus egymásba fonódása, a szerelem és a dicsőség láncja. Petrarca, aki nem képes lemondani egyikről sem, csak a halálon át jut hozzájuk: a passió és Krisztus halála az a (középkori értelmében) legfelsőbb „jelentőség”, mely lehetővé teszi, költőileg, a földi alárendelését a mennyeknek. Ez miként íródik bele a könyvben az I. és a CCCLXVI. párosába? (Most hagyjuk az LXI-LXII., a CCCXXVI. kifejezett dátumutalásait.)

22. Térjünk vissza a fentebb idézett CCXI. számú darabhoz, az 1327-es szerelmi „útvesztőbe lépés” költeményéhez! A költemény előtt egy szonett áll, mely Laurát Főnix-hez hasonlítja:

né 'n ciel né 'n terra è più d'una fenice.

(„nincs több, csak egy főnix a földön-égen”, Weöres Sándor ford.)

E költemény dátuma Mindenszentek!

A szerelembe esés pontos dátumának feltárását – a naptár bőséges számszimbolikájában – fölülírja Laura halálának, mennyei feltámadásának (főnix) és szent voltának (Mindenszentek) implicit, rejtett közlése.

23. Petrarca arra törekszik, hogy poétikai láncának számos pontján fölerősítse szimbolikus numerológiája központi, összekötözött, összefont jelentéscsomóját, Krisztus passiójának, a Szerelemnek és a Dicsőségnek e hármas csomóját.

24. De még tovább is mehetünk: forduljunk a III. számú darabhoz!

Era 'l giorno ch'al sol si scoloraro
per la pietà del suo Fattore i rai

(„Ama nap volt, mikor elkönnyesedtek / a napsugarak Alkotójuk szánva”, Weöres Sándor ford.)

A költemény kifejezetten a passióra vonatkozik; de a jelképes dátum ezúttal fordítva, „a rovesciato” egy valóságos év Húsvét vasárnapjára utal, a keresztény dicsfény dátumára; ám ez egyben Petrarca legnagyobb földi dicsőségének dátuma is, mivel Rómában 1341. április 8-án kapta meg a babérkoszorút; a *Canzoniere* hármas csomója megint a nap fölfejtésével bogozzható ki.

25. Menjünk egy lépéssel tovább: már adtunk egy első magyarázatot arra az oly gyakran kimutatott, nyilvánvaló ellentmondásra, mely Petrarcának a dátumokra vonatkozó állításai és a történelmi naptár sziklaszilárd valója között fennáll: a szerelem napja, amennyiben az 1327. év nagypéntekére esett, nem április 10. és nem 6. volt. De éppen a *Rerum vulgarium fragmenta* koszorú-éve értelmében vett április 10-i költe-

mény, mely az V. számot viseli, éppen ez a név költeménye, az a mű, amelyben Petrarca közli, hogy beleszeretett LAURETÁba.

Quand'io movo i sospiri a chiamar voi,
e 'l nome, che nel cor mi scrisse Amore,
LAUdando s'incomincia udir di fore
il suon de' primi dolci accenti suoi.
Vostro stato REal che 'ncontro poi,
raddoppia all'alta impresa il mio valore;
ma: – TAcì, – grida il fin: – che farle onore
è d'altri omeri soma, che da' tuoi –.
Così LAUdare e Reverire insegna
la voce stessa, pur ch'altri vi chiami,
e d'ogni reverenza, e d'onor degna;
sé non che forse Apollo si disdegna,
ch'a parlar de' suoi sempre verdi rami
lingua morTAl presuntüosa vegna.

(„Ha felsóhajtok, emlegetve téged / s neved, mit Ámor ujjá írt szívembe, / LAUdaként csendül belé a csendbe / első édes szótagja ama névnek. // S megpillantván REMek királyi lényed, / erőm kettőződik dicséretedre. / De – Tartózkodjál, nyelved rája gyenge –, / int neved végén figyelmeztetted. // E szó is LAUdázni és RAjongni / készlet tehát, amint néven neveznek, / ki tisztos dicsben vagy méltó ragyogni: // hacsak nem kezd Apolló háborogni, / mert gőgös földi száj merészli ezt meg: / örökzöld Laurusát szavába fogni.” Csorba Győző ford.)

Nem, nem, Petrarca nem téved. Ő tudja (ki tudná nála jobban?), hogy szerelmének napja egy nagypéntek volt, mely ebben a szörnyű évben április 10.; de ugyanakkor egymásba játszatja a két dátumot, a földi, valós, mulandó, valamint a szimbolikus, örök dátumot, a költészet-dátumot. Április 10. annak a pontos, földi napja, amikor egy fiatal-ember beleszeret egy provanszál lányba, akit Lauretának hívnak, s aki később, évek alatt Francesco szerelme és önnön jelessége révén azzá a Laurává válik, akit mi ismerünk; a szonett egyszerre tartalmazza a „Lauretá”-t és a „laurea verdi rami”-t is.

26. Mindez, úgy gondoljuk, elegendő is értelmezésünk igazának alátámasztására.

27. Igen valószínű, hogy számos más bensődleges (és külsődleges) dátum íródott be a végső rendjét több mint harmincéves kidolgozása során csak lassan elnyerő *Rerum vulgarium fragmentába*. Nem gondoljuk, hogy ezek ugyanezen szövegek megalkotásakor, előzetesen nem csupán alkalmilag és részlegesen voltak jelen. Inkább olyan jelentésbeli „ráadásról”, „pluszról” van szó, amit bizonyos költemények egymás mellé kerülése és kulcspozíciója (lényegében a ritmikai funkció) alapozott meg. Másfelől világos, hogy minduntalan éppen e titkos allúziók csúsznak ki a kezünkből. De nem riadva vissza semmiféle áldozattól, a petrarkológiában való elégtelen jártasságunk ellenére is megpróbáltunk továbblépni, és kaptunk néhány szuggesztív eredményt. Ezekből itt csak háromra hivatkozunk.

28. Alapvető dátum (a Vergilius-példány jegyzetei közt ez a legelső, halálra vonatkozó „megjegyzés”) az, amit Petrarca „Laura halálhíre”-nek nevez; a halál 1348. április 6-án következett be, híre jóval később, május 19-én érkezett meg (Laura 35 évesen halt

meg; 35 a 7 szorzata). Csakhogy a XLIII. szonett meglehetősen különös. Az előző, a XLII. szonett egy vihart ír le. A nap elhomályosul, a fájdalom miatt, hogy már nem láthatni az ő növényét, a babért ott, ahol neki kellene lennie, a „stelle noiose” (a gyászos csillagok) miatt; szerencsére e csillagok szerteszaladnak, amikor feltűnik „bel viso innamorato” (a szép szerelmes arc). Eddig rendben is volna. De a XLIII.-ban Laura arca jelenik meg és „laudato / sarà, s'io vivo in più di mille carte” (‘magasztaltatik, ha élek, ezernyi írásban’); és a szép szem, a „begli occhi” csupa könny. És a lég továbbra is viharos. Azt hiszem, a számos leleményes vagy e szövegektől elcsigázott kommentár egyike sem iktathatja ki ezentúl azt a masszív, rendíthetetlen tényt, hogy a költemény „elhelyezkedése” a sorozaton belül e látomásoknak a halálhír előérzeteként felfogandó értelmezését alapozza meg. Sok példa hozható föl ilyesféle álmokra és látomásokra Petrarca leveleiből.

29. Ne mellőzzük Petrarca születési dátumát; ő maga közölte velünk: 1304. július 19-ről 20-ra virradó éjszaka. A CV. költemény, mely a *július 19-i dátumhoz* tartozik, meglehetősen bizarr canzone, a *Canzoniere* nemes „dikció”-ján belül a maga vegyes mivoltában meglepő módon közel áll a frottola műfajához, a proverbiumokhoz, ellentétekkel játszva el, mint a provanszál *devinalh* hagyományában. A *par excellence* ellentmondásos állapot a szerelem állapota: a trubadúrok *amorsa*. Aquitániai IX. Vilmos *vers de dreit nien*-jétől Aimeric de Peguilhan és Albertet de Sisteron-ig, Raimbaut d’Orange-tól és Guiraut de Bornelh-től egészen Petrarcaig – a híres „pace non trovo”-ban – a szerelem mindig egy *devinalh* enigmáinak kötelező megoldása. Ráadásul IX. Vilmos szövegében, a műfaj legelső darabjában a szerelem folyamatos egzisztenciális ellentmondásossága végzetként mutatkozik meg. Ily módon az *RVF*-ben, e datált helyen a frottola gyakorlatát a következőképpen kell értelmeznünk: a *devinalh* sajátosan ahhoz a naphoz illik, amikor egy hős vagy egy szerelmes férfi születése kihirdetetik, olyan naphoz, amikor a tündérek, az égitestek és a gondviselés hírül adják – mint a Grál-regényekben Merlin, „homályos szavakkal, melyeknek csak a megtörténés után tudható az értelme” –, hogy mi lesz az újjászületett végzete: „fada” lesz, „elvarázsolt” a *szerелеmben*.

30. Végezetül egy három canzone-ból álló sorozat helyzetére világítunk rá az *RVF*-ben: a CXXVI–CXXVIII. költeményekről van szó; dátumuk augusztus 9., 10. és 11. Augusztus 9. az avignoni időkből való öreg barát, „Szókratész” halálának dátuma, aki a szerelmi történet legbizalmasabb beavatottja volt, Petrarca neki ajánlotta egyetlen valóban befejezett könyvét, a *Familiars* című levélgyűjteményt, melynek lezárását Petrarca épp e halál miatt döntötte el. A CXXVI. darab nevezetes dal Vaucluse-ről, arról az idilli helyről, ahová Petrarca Laurát és a laurusokat képzelte, a Sorgue kertjének és szerelmének Árkádiájáról:

Chiare, fresche, dolci acque,
ove le belle membra
pose colei che sola a me par donna;
gentil ramo, ove piacque
(con sospir mi rimembra)
a lei di fare al bel fianco colonna;
erba e fior, che la gonna
leggiadra ricoverse
co l’angelico seno;

aere sacro, sereno,
ove Amor co' begli occhi il cor m'aperse;
date udienda insieme
a le dolenti mie parole estreme.

(Vasquin Philieul fordítása 1548-ból: „Cleres, fresches, et douces eaues, / dans qui la perle des humains / plonge ses delicates mains: / arbres et gentils arbrisseaulx, / sur qui s'appuyoit el lieux maintz: / herbes, fleurs, qui avez couvert / quelquefois de jaulne et de vert / sa cotte et poitrine angelique, / elle estant sur son flanc pudique: / o air sacré et gracieux, / ou amour par ses deux beaulx yeulx m'ouvrit le cueur, je vous supplie, / oyez tous ma melancolie.” „Habok friss, édes árja, / hol tagjait kibontva / fürdött a Hölggy, ki egyedüli nékem! / Nemes fa törzse ága / – emlékszem felsohajtvá –, / hová, mint oszlophoz, símult a fényben! / Fű és virág a réten, / a könnyű rokolyától / takarva hó-redőkben! / Áldás a levegőben, / ahol e szép szemekkel sebze Amor! / halljátok mind, kívánom, / fájdalmas és utolsó vallomásom!” Károlyi Amy és Weöres Sándor ford.)

A CXXVIII. canzone a nem kevésbé nevezetes hazafias ének, az „Italia mia”. Értelmezésünk egyszerű: elhagyva Vaucluse-t, Petrarca végérvényesen lezárta ifjúságát, szerelme helyeit, s életének utolsó éveiben Itália felé fordult; úgy gondoljuk, természetesen, hogy az életrajzi törést az avignoni barát halála dátumánál elhelyezett költemények verselik meg, hisz e barát mindenki másnál jobban képviselte az ifjúkor földjét és a száműzetést egyszerre (Petrarca provanszi száműzetését, de „Szókratész”-ét is, mivel ifjúkori barátai közül egyedül ő nem volt provanszál, hanem flamand).

31. E három újszerűen értelmezett bensődleges dátum után egy „külsődleges” mutatja meg, hogy mit kezdhetünk az olvasás eme szám-elvű kulcsával. A CCLXX. canzone ráíródik a december 31-i dátumra. A szerelem megfeddése ez, aki új szerelmi örömet akar a költő szívébe ültetni. Petrarca egy új hölggy iránt szerelmi megkísértést érez (ő a „rövid életrajzban” a 32. szám alatt említett ferrarai nő). A kínálkozó értelmezésekhez: felhívás a „vita nová”-ra, egy hús-vér hölggy kísértése stb., hozzátennők a miénket: az új év canzonéje ekkor a pogány múltat idézi meg, szembeállítva a karácsonnyal.

32. Petrarca életének az év-canzonierében így elhelyezett ismert dátumai és az új megvilágításba került vonatkozó költemények fölvetethetik, hogy vajon nem lehetséges-e a *dátum-számokat a másik irányban* olvasni, vagyis a múltól indulva az élet felé, az életet a mű felől fejtve meg. És így megközelíthetők a műben titkosan beírt, számunkra ismeretlen dátumok.

33. Merthogy az ismeretlen és megismerni kívánt dátumok között van egy minden másnál fontosabb: *Laura születésének dátuma*.

És tényleg van a *Canzonierében* egyetlen olyan canzone, mely Laura születéséről beszél. Elsorolja mindazon csodákat, melyek ezen a napon estek meg.

Il dí che costei nacque, eran le stelle
che producon fra voi felici effetti,
in luoghi alti, et eletti
l'una vèr l'altra, con amor, converse

(„Mikor született, mindazok a bolygók, / melyek köztetek szerencsét hozóak, / magas helyzetben voltak, / és egy a mással szerelemben állott”, Weöres Sándor ford.)

E canzone a CCCXXV. számú.

S ennek következtében Laura születésének dátuma a jövőben világosan és felelősen kijelenthető és állítható: 1313. február 24., egy keddi nap.

(E több mint hat évszázadon keresztül titokban maradt dátum, hála Goodman munkálatainak, talán legelső alkalommal 1984. február 24-én tárult fel, Laura születésének 671. évfordulóján, az OULIPO-ban tartott előadás során – J. R.)

ZÁRÓ MEGJEGYZÉS

Igen sok munka szól Petrarca naptári értelmezéséről; de mindegyik megbukik azon, hogy egy valóságos időrendre ráírandó értelmezést kíván erőltetni (a legújabb ilyen értelmezés az ifj. Roche-tól való).

A mi olvasatunk az egyetlen, mely egy oulipói absztrakciós szinten helyezkedik el, beérve azzal, hogy lehetővé teszi a rejtett értelem feltárását.

Fordította Szigeti Csaba

Tritón, 1996